

प्रकरण दुसरे

संबंधित साहित्याचा आढावा

प्रकरण दुसरे

संबंधित साहित्याचा आढावा

प्रस्तावना

मागील प्रकरणामध्ये संशोधन समस्येची गरज, महत्त्व, संशोधनाची उद्दिष्टे, संकल्पनांच्या व्याख्या यांची मांडणी केली आहे. प्रस्तुत प्रकरणामध्ये संशोधन समस्येशी निगडित साहित्याचा आढावा मांडला आहे. संशोधन समस्येशी संबंधित साहित्याचा आढावा देणे महत्त्वाचे असते. कारण त्यामुळे संशोधन पद्धती आणि संशोधनाचे तंत्र याबद्दल निश्चित कल्पना येते.

२.१ संबंधित साहित्याच्या आढाव्याचे महत्त्व

१. संशोधकाला निवडलेल्या क्षेत्रात आजपर्यंत झालेल्या संशोधनाची माहिती मिळते.
२. संशोधन समस्येची निवड करण्यास उपयुक्त असते.
३. संशोधनाची अनावश्यक पुनरावृत्ती होत असेल तर ती टाळता येते.
४. संशोधनाची कार्यपद्धती समजते.
५. संशोधनाची गृहितके, व्याप्ती व मर्यादा निश्चित करणे सोपे जाते.
६. माहिती गोळा करण्याच्या साधनाविषयी तसेच संख्याशास्त्रीय तंत्राविषयी माहिती मिळते.
७. माहितीचे विश्लेषण व अर्थनिर्वचन कसे केले जाते याविषयी माहिती मिळते.

अशाप्रकारे कोणत्याही विषयाच्या संशोधनामध्ये संशोधनाला दिशा देण्यासाठी उद्दिष्टे, व्याप्ती, मर्यादा ठरविण्यासाठी संबंधित साहित्याच्या आढाव्याचे महत्त्व असते.

२.२ संबंधित साहित्याचा आढावा

पाटील लीला (१९९५). यांनी परिवर्तनशील शिक्षणे या पुस्तकामध्ये शिक्षणाच्या बदलत्या स्वरूपावर प्रकाश टाकला आहे. यामध्ये त्यांनी १. शिक्षणातील प्राथमिकता २. शिक्षणव्यवस्था

आणि मुलांचे हक्क ३ .शाळा मुलांना काय देते. ४ .शाळेत पालकांना काही द्यायचं असतं ? ५ .मुलांना विचार करता येतो . ६ .थेंबे थेंबे वृत्ती विकास ७ .शाळाशाळांत एडिसन कसे निर्माण होतील ८ .प्रदूषण मनाचं ९ .खुरटणारं प्रेम १० .हुशार मुलं ११ .महत्त्वाचं काय खेळणं की खेळीया ११ .आल्याचं शिक्षण महत्त्वाचं या वरील सर्व लेखांमध्ये सद्यस्थितीत शिक्षणाची होत चाललेली दुरावस्था विविध उदाहरणाच्या साहाय्याने पटवून दिली आहे . त्याचबरोबर काळाबरोबर बदलणारं शिक्षण विद्यार्थ्यांची मानसिकता यावरतीसुद्धा प्रकाश टाकला आहे . याशिवाय मुलांच्या शिक्षणामध्ये पालकांची व शिक्षकांची भूमिका कोणती असावी,पालक व शिक्षकांनी परस्पर सहकार्याने विद्यार्थ्यांचा व्यक्तिमत्त्व विकास कसा साधावा व त्याचे महत्त्व काय हे सुद्धा वरील लेखामधून स्पष्ट करण्यात आले आहे .

याबरोबरच पालकांचा आपल्या पाल्याच्या शिक्षणाप्रती दृष्टीकोन कसा असावा, त्यांचा शिक्षणामध्ये सहभाग कसा घ्यावा ह्या सर्व बाबींचा उल्लेख या पुस्तकामध्ये केला गेला आहे .

गुत्ते ललिता, (जाने, १९९२). यांनी 'पालकांशी शिक्षकांशी हितगुज' या आपल्या पुस्तकामध्ये पालक व पाल्य यांचे नाते कशा स्वरूपाचे असावे, पालकांनी व शिक्षकांनी मुलांचं व्यक्तिमत्त्व घडवतांना कोणकोणत्या बाबी ध्यानात घ्याव्यात, त्यांची कर्तव्ये कोणती आहेत हे सांगितले तसेच, शिक्षक व पालक यांचा सुसवाद का घडावा पालकसंघ कसे असावेत, जबाबदार व सुजाण पालकत्व म्हणजे काय ते कसे असावे, मुलांना अवांतर वाचनाची गोडी कशी लावावी, मुलांचा अभ्यास कसा घ्यावा, मुलांचे लेखन कसे सुधारावे, मुलांना छंद कसे लावावेत मुलांचे आरोग्य कसं सांभाळावं या व अशा विविध बाबीसंबंधी सखोल व महत्त्वपूर्ण मार्गदर्शन प्रस्तुत पुस्तकामध्ये केलेले आहे .

याशिवाय सुजाण पालकत्वाची लक्षणे कोणती, त्यांच्या जबाबदाऱ्या कोणत्या ह्या जबाबदाऱ्या पार पाडतांना पालकांचे वर्तन कशा स्वरूपाचे असावे, या सर्व बाबीसंबंधीची माहिती या पुस्तकामध्ये आहे . विविध प्रसंग पालकांनी कशा पद्धतीने हाताळावे हे लेखिकेने विविध उदाहरणांच्या साहाय्याने स्पष्ट करून सांगितले आहे .

मराठे रमा (१९९५). असे घडवा मुलांचे व्यक्तिमत्त्व' या आपल्या पुस्तकामधील विविध पाठाच्या आधारे मुलांचा सर्वांगीण विकास कशाप्रकारे साधावा हे सांगितले आहे. यामध्ये त्यांनी कुटुंब व पालक यांच्यासाठी मुलांशी संबंधित विविध बाबींवर प्रकाश टाकला त्यामध्ये पालकांचे मुलांशी वर्तन कसे असावे, मुलांच्या व्यक्तिमत्त्व विकासाच्या दिशा कोणत्या आहेत, मुलांचा अभ्यास कसा घ्यावा, त्यांना आहार कोणत्या प्रकारचा द्यावा. त्यांच्या अभ्यास सवयी कशा सुधाराव्या मुलांमध्ये आत्मविश्वास कसा निर्माण करावा. यासंबंधीची माहिती सांगितली आहे त्याचबरोबर आपलं पालकत्व पेलतांना पालकांना कोणकोणत्या अडचणी येतात व त्या त्यांनी कशाप्रकारे सोडवाव्या याविषयीसुद्धा योग्य मार्गदर्शनपर माहिती या पुस्तकामध्ये त्यांनी दिली आहे.

मुलांचे व्यक्तिमत्त्व घडवितांना मुलांच्या स्वतःच्या भावना व विचार पालकांनी लक्षात घ्यावा त्याच्या भावनांना ठेच पोहचू नये अशी वर्तूनक पालकांनी ठेवावी. मुलांच्या वाईट सवयींना आळा घालण्यासाठी पालकांनी शिक्षकांनी एकदम टोकाची भूमिका न घेता हळूवारपणे त्यांच्या अयोग्य वर्तणूकीचा व विचारांना पायबंद घालावा यासाठी पालकांनी मुलांना विश्वासात घेणे आवश्यक आहे. असे मत प्रस्तुत पुस्तकामध्ये व्यक्त करण्यात आले आहे.

कुलकर्णी अनिल (२००१). शिक्षणाचे बदलते स्वरूप दशा आणि दिशा व शिक्षणासमोरील आव्हाने या दोन लेखामध्ये पालकांच्या शिक्षणातील सहभागाविषयी आपली मतं मांडली आहेत. त्याच्यामते सक्तीच्या प्राथमिक शिक्षणामध्ये केवळ मुलांना जबरीने घालून कोणताही फायदा होणार नाही, सर्वप्रथम पालकांचे प्रबोधन करून त्यांचे मतपरिवर्तन करणे आवश्यक आहे. त्याचबरोबर सामाजिक वातावरणाला अनुसरून अभ्यासक्रम असावा. अभ्यासक्रम निर्मितीमध्ये पालकांचा सहभाग घ्यावा. शासन आपली धोरणे ठरवून मोकळे होते. आणि ती पूर्ण करण्याची जबाबदारी विद्याच्या शिक्षकांवर व पालकांवर येते. त्यामुळे विद्यार्थ्यांकडून या दोघांच्याही अपेक्षा वाढलेल्या असतात यात विद्यार्थ्यांचा कोंडमारा होतो. यामुळे विषयसक्ती व भाषासक्ती टाळून विद्यार्थ्यांला मुक्त वातावरणात शिक्षण मिळावे अशी व्यवस्था असावी.

Joan, M.T. (ऑक्टो, २००४). यांनी आपल्या इंटरनेटवरील (Parental involvement in Homework) गृहपाठामधील पालकांचा सहभाग या लेखामध्ये गृहपाठ व पालकांचा सहभाग याविषयी आपली मते मांडली आहेत. त्यांच्यामते गृहपाठाच्या माध्यमातून पालकांना १. आपला पाल्य काय शिकत आहे याबद्दल माहिती होते. २. पालक आणि पाल्य यांना शाळेविषयी बोलण्यासाठी कारण मिळते. ३. पालकांना पाल्याच्या अध्ययनामध्ये सहभागी करून घेण्याची संधी शिक्षकांना मिळते. याबरोबर पालकांचा शिक्षणामधील सहभाग वाढवा यासाठी, शिक्षकांनी प्रयत्न करायला हवेत. पालक सहभागाचे महत्त्व पालकांना पटवून देणे हे शिक्षकांचे काम आहे असे ते सांगतात शिक्षकांनी गृहपाठाच्या माध्यमातून घर आणि शाळा यांच्यामध्ये एक पुल बांधायला हवा. याबरोबरच पालकांशिवाय समाजातील इतर घटकांशी संपर्क साधून त्यांचासुद्धा सहभाग शिक्षणामध्ये घेणे अपेक्षित आहे यासाठी शिक्षकांनी १. पालकांच्या शिक्षणामधील सहभागाविषयक कृतींना प्रोत्साहन द्यायला हवे. २. गृहपाठ करून घेण्यासंबंधी पालकांना योग्य मार्गदर्शन करायला हवे. ३. पालकांशी सतत शिक्षकांनी संपर्क ठेवून या विषयावरती आंतरक्रिया करायला हव्यात. ४. पालकांसाठी वेगवेगळ्या पालकसंबंधित विषयावर मार्गदर्शनपर कार्यक्रम आयोजित करावे. असे प्रस्तुत लेखामध्ये सांगण्यात आले आहे.

क्रिशोरी पै आणि महेश पै (२००६). शिक्षक, विद्यार्थी, पालक परस्पर संबंध या पुस्तकामध्ये सद्यस्थितीतील पालक व विद्यार्थ्यांच्या संबंधावर प्रकाश टाकला आहे. या पुस्तकामध्ये त्यांनी म्हटले आहे आजचा विद्यार्थी वयाच्या अडीच वर्षापासून शिक्षणाच्या ओझ्याखाली साफ चिरडून जात आहे. त्याची उठण्याची वेळ, अभ्यासाची वेळ, शाळेची वेळ, जेवणखान्याची वेळ सर्व काही ठरलेले, त्यात स्वच्छतेच्या कार्यक्रमाला थोडाही वेळ दिलेला नसतो. आजी-आजोबांचे संस्कार जाऊन आता सुपरमॅन, स्टार टी.व्ही. आणि झी टी.व्हीचा. जमाना आला आहे. मुलांच्या विश्वातील व आजूबाजूचे वातावरण बदलत आहे. आणि त्यामुळे मुलांवर चांगले संस्कार करण्याची गरज निर्माण झाली आहे याचे महत्त्व प्रस्तुत पुस्तकामध्ये विविध उदाहरणांच्या साहाय्याने पटवून दिले आहे.

गिनॉट एच.जी.(२००६). 'पालक-बालक सुसंवाद' या पुस्तकामध्ये पालक व पाल्य यांचे संबंध कशाप्रकारे असावेत, पालकांनी मुलांच्या प्रश्नाकडे कोणत्या दृष्टीकोनातून पहावे. पाल्याच्या चुकीच्या वेतनावर व चांगल्या वेतनावर टिका व स्तुती कशाप्रकारे करावी, त्याचा अप्रामाणिकपणा कशाप्रकारे हाताळावा, जबाबदारीची जाणीव व महत्त्व कसे पटवून द्यावे. त्याची गरज काय, मुलांचे सामाजिकरण कशाप्रकारे करावे, त्याची अंगे कोणती, त्याचे महत्त्व काय पालकांच्या हातून कोणत्या वाईट कृती घडतात त्यांचा मुलांवरती कसा वाईट परीणाम होतो, या सेवामधून मुलाला सुखरूप बाहेर काढण्यासाठी काय केले पाहिजे. या सर्वांची माहिती सविस्तरपणे या पुस्तकामध्ये सांगितली आहे.

पानसे श्रुती, (२००७) : 'मुलांचे ताण-जबाबदारी पालकांची' या पुस्तकामध्ये सद्यस्थितीत मुलांवर कौटुंबिक, सामाजिक, व शैक्षणिक वातावरणामुळे कोणते ताण निर्माण झाले हे सांगितले आहे. यामध्ये त्यांनी मुलांवर ताण कसे निर्माण होतात, ताण देणं कसं आवश्यकही आहे, मानसिक ताण कशामुळे उद्भवतो, पालकांनी काय करायला हवं, गर्भावस्थेतील मुलांवरील ताण, एकत्र कुटुंबपद्धतीतील ताण, विभक्त कुटुंब पद्धतीतील ताण, आईचे ताण, वडिलांचे ताण, एकेरी पालकत्वाचे ताण, पाळणाघरात जावंच लागतं, तेव्हा निर्माण होणारे ताण, प्रदुषणामुळे निर्माण होणारे ताण कमी वयात शाळेत घातल्यावर निर्माण होणारे ताण या सर्वांची मिमांसा या पुस्तकामध्ये केली आहे. तसेच या ताणातून पाल्याची सुटका करण्यासाठी पालकांनी काय करावे याचेसुद्धा सविस्तर वर्णन प्रस्तुत पुस्तकामध्ये केलेले आहे.

नेमकर एस.एस.(२००८). यांनी 'पालकांना समुपदेशनाची गरज' या जीवन शिक्षण मधील लेखामध्ये पालकांकडून मुलांना ज्या प्रेरणा व स्वातंत्र्य मिळायला पाहिजे ते मिळत नाही. उलट पालक आपल्या पाल्यावर आपल्या अपेक्षांचे ओझे लादतात, त्याने डॉक्टर व्हावं, इंजिनियर व्हावं अशी अपेक्षा पालक आज मुलांकडून करतात. आणि या पालकांच्या अपेक्षांना साजेसं यश मिळालं नाही तर विद्यार्थी आत्महत्या करतात यावरती गंभीर असे तत्वचिंतन या लेखामध्ये नेमकरांनी केले आहे. त्याचबरोबर एकीकडे मुलांच्या दप्तराचे ओझे

कमी करावी अशी खलबते एकिकडे चाललेली असतांना दुसरीकडे पालकांच्या अपेक्षाचं ओझं डोंगराएवढं वाढलं आहे .

या डोंगराएवढ्या ओझ्याखाली दबूनच आज विद्यार्थी आत्महत्येस प्रवृत्त होत आहेत यासाठी पालकांना समुपदेशनाची गरज आहे असे या लेखात म्हटले आहे .

पालकांनी आपल्या अपेक्षा मुलांवरती न लादता मुलांच्या भावना, व कौशल्यांची जाणीव करून घ्यावी . त्यांच्या आवडीला शिक्षणामध्ये महत्त्व घ्यायला हवे . कृत्रीम ध्येयांना जीवनामध्ये अतिमहत्त्व देवू नये . असे या लेखामध्ये पालकांना उद्देशून मांडण्यात आले आहे .

धोंगडे, उमेश (२००८). संगणकावरील संकेत स्थळावर “कथा वास्तवातील इशानच्या” या लेखामध्ये तारे जमिन पर या चित्रपटाच्या धर्तीवर आजच्या अध्ययन अक्षम मुलांच्या व्यथा मांडण्यात आल्या आहेत . या मुलांचे पालक व त्यांची मुले या दोघांचे होणारे हाल मुलांच्या शिक्षणाची होणारी परवड यावरती प्रकाश टाकला आहे . त्याचबरोबर आज इशानसारखी अनेक अध्ययन अक्षम मुले आहेत, पण प्रत्येकालाच त्यांच्या गरजा ओळखणार अमिर खानसारखा शिक्षक भेटत नाही, पालक मुलांवर आज गुणांची व यशाची जबरदस्ती करतात . मुलांच्या मानसिक गरजा पूर्ण करण्याची जबाबदारी आपली आहे . त्याचा संतुलित विकास साधून जबाबदार व्यक्ती बनविणे पालकांचे ध्येय आहे . याचा पालकांना विसर पडतो . पालक सतत मुलांच्या अभ्यासाच्या मागे लागलेले असतात . यासाठी बालकांसाठी असलेले कायदे व त्याची जाणीव पालकांनी संबंधित संस्थांनी करून द्यायला हवी असे या लेखामध्ये सांगण्यात आले आहे .

शर्मा आर.व्ही.(२००८). या संगणकावरील संकेतस्थळावर “दिल्लीच्या मुलांना पालकांचा जिव्हाळा” या लेखामध्ये असे सांगितले आहेत की, एका सर्वेक्षणामध्ये असे आढळून आले आहे की मुंबई, कोलकत्ता, चेन्नई, आणि दिल्ली या चार महानगरातील भारतीय हेल्ललाईन या संस्थेने हे सर्वेक्षण केले होते . त्या सर्वेक्षणामध्ये असे सांगितले गेले की या महानगरातील मुले आपल्या पाल्याबरोबर अतिशय प्रेमळपणे वर्तणूक करतात . त्यांचे त्यांच्या पाल्याबरोबरचे संबंध हे भैत्रीपूर्ण व सौहार्दपणाचे आहेत, कोणत्याही विषयावर पालक व पाल्य एकमेकांसमोर

आपले विचार अतिशय स्पष्टपणे व पारदर्शकरित्या मांडतात . एकमेकांच्या मतांचा आदर करतात, त्यामुळे त्यांचा परस्परांमध्ये जीव्हाळा निर्माण होतो असे या सर्वेक्षणानंतर आढळून आले आहे .

डर्लेन आर .(Derlene R., २००८). यांनी आपल्या संगणकावरील आर्टिकलमध्ये (Planning for parent involvement) 'पालक सहभागाचे नियोजन' या लेखामध्ये शिक्षणामधील पालक सहभाग वाढविण्यासाठी काही बाबी सांगितल्या, त्यामध्ये त्यांनी पालक सहभागाच्या नियोजनाला जास्त महत्त्व दिले आहे . त्यांच्या मते बहुतांशी शाळा, व प्रशासक पालक सहभागाकडे दुर्लक्ष करतात, पण त्यांच्या मते पालक सहभागाकडे थोडे नियोजन केल्यास पालक सहभाग वाढू शकतो . त्यासाठी पालक सहभागाचे ध्येय डोळ्यासमोर ठेवून, पालक सहभागाविषयीचा पारंपरिक दृष्टीनेच बाजूला सारून, मुख्याध्यापकांनी अधिक जाणीवपूर्वक नियोजन करायला हवे . व पालक सहभागाचा संबंध विद्यार्थ्यांच्या गुणवत्तेशी जोडायला हवा शिक्षक व प्रशासकांनी नविन दृष्टीकोनातून विचारपूर्वक अतिशय पद्धतशिररीत्या, अभ्यासक्रम, व्यावसायिक विकास, आणि शाळेच्या इतर क्षेत्रामध्ये पालकांचा इतर सामाजिक घटकांचा सहभाग घ्यायला हवा . प्रशासकांनी व शिक्षकांनी या बाबीचा इश्यू न बनवता अतिशय पद्धतशिर व नियोजनपूर्वक या घटकांना शालेय जीवनामध्ये समाविष्ट करून घ्यावे . शाळा व समाज या दोन्ही राष्ट्रीय जाळे निर्माण करायला हवे या बाबी Darlene यांनी आपल्या लेखामध्ये मांडल्या आहेत .

आवटे प्रदिप (२००९). यांनी 'अपयशाच्या काळात विद्यार्थ्यांना पालकांचा आधार महत्त्वाचा' या शिक्षण संक्रमण मधील लेखामध्ये विद्यार्थ्यांना येणारे अपयश व पालकांचा आधार यावरती प्रकाश टाकण्यात आला आहे . स्पर्धेच्या युगात शिक्षणाची काठीण्यपातळी व स्पर्धा वाढली आहे त्यामध्ये प्रत्येक वेळी आपल्याला यश येईलच असे नाही, बऱ्याच वेळा विद्यार्थ्यांना अपयशालासुद्धा सामोरे जावे लागते . अशावेळी पालकांचा आधार महत्त्वाचा आहे . विद्यार्थ्यांना येणारे अपयश हे कायमस्वरूपी नसून ते तात्कालीक आहे . हे पटवून देण्याची जबाबदारी पालकांची आहे . त्याचबरोबर पालकांनी विद्यार्थ्यांच्या अंगी कोणते गुण आहेत हे

ओळखून त्यासंबंधी त्याला योग्य मार्गदर्शन करून योग्य दिशा देण्याचे काम करावे कारण शिक्षकांपेक्षा पालक आपल्या मुलाच्या गुणांशी जास्त परिचित असतात. म्हणून ते गुण विकसित करण्याचा प्रयत्न पालकांनी करायला हवा.

मुलांना अतिरिक्त ताण दिल्यामुळे मुलांचे मानसिक संतुलन विघडण्याची शक्यता असते. अशावेळी पालकांनी आपल्या दबाव कायम ठेवल्यास मूल आत्महत्येस प्रवृत्त होण्याची शक्यता असते. म्हणून पालकांनी सदैव जागृत राहून आपल्या पाल्याच्या मनस्थितीचा विचार करून त्याचा योग्य आधार द्यावा. असे मत या सर्वेक्षणामध्ये मांडण्यात आले आहे.

भाग्यश्री केंगे (२००९) यांनी 'पालकत्व पेलताना' सखी संगोपन मधील लेखामध्ये पालकांनी समस्यांवर कशाप्रकारे मात करावी याविषयी मार्गदर्शन केले आहे. उत्तम पालक होण्याचे कुठलेही नियम नाहीत. प्रत्येक पालक आणि त्याचे मूल स्वतंत्र व्यक्तिमत्त्व आहे. पालक बाळाच्या जन्मापासून एक उत्तम पालक होण्याचे प्रयत्न सुरू करतात एवढे करूनही आपल्या मुलाचा स्वभाव, वागणे प्रतिक्रिया पाहूनच पालक आपली भूमिका निभावत असतात. हे करत असताना त्याच्या अनेक चुका होत असतात. तोल सुटतो. Parenting ही काही दिवसाची कामगिरी नाही तर ती दिर्घकाळ चालणारी प्रक्रिया आहे. मुलाच्या वाढीबरोबर पालकाची जबाबदारी वाढते. ही जबाबदारी पालक समजू शकत नाहीत आपलं मुल मोठं झालं यावरती पालकांचा विश्वासच बसत नाही त्याच्या स्वतंत्र निर्णयांना पालक स्विकारत नाहीत किंवा त्यांच्या बदललेल्या व्यक्तीमत्त्वाचा पालक अंदाज घेऊ शकत नाहीत त्यामुळे पालकत्व पेलताना अनेक अडचणी येतात असे या लेखात सांगितले आहे.

दाभोलकर मुक्ता (२००९). यांनी "पालक सभा कशा होतात कशा व्हायला हव्या" या शिक्षण संक्रमणमधील या लेखामध्ये आज जिल्हापरीषदेच्या प्राथमिक शाळांमध्ये पालक सहभाग कशाप्रकारचा आहे. केवळ औपचारिकता म्हणून पालक सभा घेतल्या जातात. कोणतीही नोटीस काढली जात नाही. या सभांमध्ये संघाची निवड या विषयांबरोबरच पालक सभा संपते पालक शिक्षक या भूमिकांमधून संवाद घडत नाही. शाळेमध्ये जे शिकवून झाले ते परत मुलांकडून घोकून गिरवून घेण्यासाठी पालकांवर दबाव टाकला जातो. शाळेमध्ये अथवा

शिक्षणामध्ये झालेल्या बदलांची कोणतीही माहिती शिक्षकांना सांगितली जात नाही. शाळा कडक, शिस्त, पाठांतर, स्पर्धा, शिक्षणकेंद्री शिववणे या गोष्टी सोडायला अजून तयार नाही शिक्षक पालकांचा सहभाग शिक्षणामध्ये घ्यायला उदासिन आहेत ही भूमिका सोडून शिक्षकांनी पालकांचा सक्रिय सहभाग शिक्षणामध्ये घ्यावा. शिक्षणात झालेल्या बदलांची जाणीव पालकांना करून द्यावी. आजच्या शैक्षणिक वातावरणावर पालकांबरोबर चर्चा व्हावी. शाळेच्या कामकाजाची आहाराची, शाळेतील शिकवण्याची, अभ्यासाची चर्चा पालकांसभामधून व्हावी यावरती या लेखामध्ये भर देण्यात आला आहे.

खिल्लारे एस.एन.(२०१०) संगणकावरील लेखामध्ये “प्राथमिक शिक्षणाचे मंथन-चावडी वाचन’ या लेखामध्ये प्राथमिक शिक्षणाच्या विकासाचा पाया हा मजबूत करण्यासाठी तसेच शिक्षणाचा प्रसार व विकास करण्यासाठी शिक्षणामध्ये पालकांचा व समाजाचा सहभाग किती महत्त्वपूर्ण आहे यावरती प्रकाश टाकला आहे आज प्राथमिक शिक्षणामध्ये पालकांचा म्हणावा तितका सहभाग नाही त्यामुळे शिक्षणाची गुणवत्ता ढासळायला लागली आहे. शाळा आपली आहे. विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीसाठी सर्वोत्तरी प्रयत्न करणे आपली जबाबदारी आहे. ही भावना पालकांमध्ये रुजायला हवी. त्यासाठी जिल्हा परिषदेमार्फत चालविल्या जाणाऱ्या चावडी वाचन या कार्यक्रमाचे महत्त्व पटवून देण्याचा प्रयत्न यामध्ये केला आहे. चावडी वाचन या प्रकल्पामुळे आज पुणे जिल्ह्यातील जिल्हापरिषदेच्या शाळांमध्ये मुलांच्या गुणवत्तेमध्ये २५.६५% वाढ झाल्याची आढळून आले आहे. यावरून पालक समाज सहभाग व शिक्षणाची गुणवत्ता वाढ याचा संबंध जोडून दाखविला आहे.

कदम व्यंकटराव काशिनाथ (२०१०). यांनी ‘बाल विकासात घराची भूमिका’ या मैत्रिच्या पत्रिके मधील लेखामध्ये मुलांना नात्यातील लोकांकडून कुटुंबाकडून आईवडीलांकडून शिकण्याची गरज नसून त्यांच्या प्रेमाची, सहवासाची गरज आहे. मुलांच्या वाढ व विकासात या सर्वांची भूमिका महत्त्वाची असते. प्रत्ये मूल काही विशेषता घेऊन जन्माला येते. आई वडिलांनी त्याच्या क्षमता ओळखून त्याच्यावर अपेक्षांचे ओझे लादण्याची गरज आहे. अन्यथा ती मुलं विकासाच्या अवस्थेत कुजत बसलेली आढळून येतात. स्वयंपूर्ण होवू शकत नाहीत.

आज मुलांकडून कुटुंबाच्या अवास्तव अपेक्षा आहेत . या अपेक्षा ठरवितांना मुलांची क्षमता लक्षात घेतली जात नाही व त्यामुळे काही मुले अपयशानंतर आत्महत्येस प्रवृत्त होतात . त्यामुळे आज मुलांपेक्षा पालकांना समुपदेशनाची गरज वाढत आहे . आजचा पालक सूझ, समजदार व जाणता बनण्याची गरज आहे . पालकांनी मुलांच्या वर्तनाचे निरीक्षण करावे . शिक्षकांशी चर्चा करावी, मुलांशी प्रेमळपणे प्रत्येक विषयावर मनमोकळेपणे चर्चा करावी . त्यांच्या मतांचा आदर करावा . अशी मंत्रं या लेखामध्ये व्यक्त करण्यात आली आहेत .

शिरूळे वैशाली (२०१०). यांनी 'ताण-तणावांचे व्यवस्थापन' या मैत्रीच्या पलिकडे मधील लेखामध्ये शालेय स्तरावरील शिक्षणामध्ये जे ताण निर्माण होतात त्यावरती चर्चा करण्यात आली आहे . यामध्ये ताणाचे प्रकार ताण निर्माण होण्याची कारणे व ताणाचे व्यवस्थापन कशाप्रकारे करावे याची चर्चा करण्यात आली आहे . यामध्ये मुलांचा ताण कमी करण्यासाठी पालकांसाठी काही शिफारशी देण्यात आल्या आहेत . त्यामध्ये १ .मुलांना सुयोग्य आत्मप्रतिमा द्या . २ .स्वयंशिस्त बाणवा ३ .मुलांशी योग्य संवाद साधा . ४ .कुटुंबाचे जबाबदार घटक बनवा . ५ .त्यांच्या आत्मगौरवाची जपवणूक करा . ६ .वेळेचे नियोजन करायला शिकवा . ७ .वाचनाची सवय ८ .खेळण्यातून गोळीतून मुलांचा विकास साधा . ९ .चांगल्या कामाबद्दल पारितोषिक द्या . १० .अयोग्य कामाबद्दल शिक्षा करा . ११ .मित्रपरिवाची विचारपुस करा . १२ .अवास्तव इच्छा अकांक्षाना मुरड घालण्यास शिकवा . १३ .त्यांचे ध्येय ठरविण्यास मदत करा . १४ .मतांचा व भावांचा आदर करा अशाप्रकारच्या शिफारशी या लेखामध्ये पालकांसाठी करण्यात आल्या आहेत .

निंबाळकर प्रतिभा (२०१०). यांनी "विद्यार्थ्यांची आत्महत्या : दोष कुणाचा? या मैत्रीच्या पलिकडे मधील लेखामध्ये सद्य परिस्थितीमध्ये होणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या आत्महत्या व त्याची कारणे जाणून घेण्याचा प्रयत्न केला आहे . विद्यार्थी आत्महत्येची कारणे स्पष्ट करताना सामाजिक, शैक्षणिक, वैयक्तिक व त्याचबरोबर कौटुंबिक कारणांचासुद्धा यामध्ये विचार करण्यात आला आहे . कौटुंबिक पार्श्वभूमी व विद्यार्थी आत्महत्या याबद्दल असे सांगितले आहे की, घरामधील कडक शिस्त, महत्त्वाकांक्षी पालक व सामान्य बुद्धिचा पाल्य यामुळे विद्यार्थ्यांची कुचंबना होते .

पालकांच्या अपेक्षा पूर्ण होण्यासाठी अभ्यासाचा बडगा असतो व विद्यार्थ्यांनी कितीही अभ्यास केला तरी बौद्धिक कमतरतेमुळे पालकांच्या अपेक्षा पूर्ण करू शकत नाही त्यामुळे पालक-विद्यार्थ्यांमध्ये ताणतणाव निर्माण होतात, नैराश्य येते व याची परिणती विद्यार्थ्यांच्या आत्महत्येत होते . अशाप्रकारचा वैचारिक दृष्टीक्षेप या लेखामधून मांडण्यात आला आहे .

बर्वे, अनघा (२०१०): यांनी मिळून साऱ्याजणी या अंकामध्ये 'अतिमहत्त्वकांक्षा-पालकांची एक समस्या' या लेखामध्ये स्वतःचे आई-वडिल ही मुलांच्या दृष्टीने फार मोठी समस्या झाली आहे असे म्हटले आहे . पालक मुलांची जडण-घडण करताना ते मुल स्वतःच्या आयुष्यातील यशस्वतीतेचा झेंडा कसा होईल या चिंतेने आणि महत्त्वकांक्षेने पालक झपाटलेले असतात . त्यासाठी ते स्वतः बेसुमार कष्ट करतात, शिकवण्या कोचिंग क्लासेसवर पैसे खर्च करतात . वेळप्रसंगी मुलाला योग्य वळण लावण्यासाठी मारायला मागे पाहत नाहीत पण त्यांची ही धडपड वाया जाते कारण यशस्वी मुल केवळ जन्मजात बुद्धिमत्ता आणि वर उल्लेखिलेल्या मार्गाने तयार होत नाही . त्यासाठी आजच्या काळात यशस्वी होण्यासाठी लागणारी मानसिकता मुलांमध्ये पालकांनी प्रथमपासून विकसित करायला हवी . बुद्धि आणि भावना यांचे संतुलन साधने ही यशाच्या मार्गावरील पहिली पायरी आहे . असे वर्णन या लेखामध्ये करण्यात आले आहे .

जेम्स ब्राऊन (Jems Brown, 2010). या संगणकावरील आर्टिकलमध्ये "Ten keys to successful Parenting" या लेखामध्ये यशस्वी पालकत्वाच्या दहा किल्ल्या दिलेल्या आहेत . आपल्या पाल्यावर योग्य संस्कार व सवयी कशा रूजवण्यात यासंबंधीचे मार्गदर्शन या लेखामध्ये करण्यात आले आहे . यामध्ये पालकत्वासंबंधीच्या बाबींवर प्रकाश टाकला व त्यासाठी पुढील बाबी त्यांनी करायला सांगितल्या . १. अयोग्य वर्तनाला वेळीच आळा घालणे . २. शब्दापेक्षा प्रत्येक्ष कृतीतून संस्कार करणे . ३. योग्य मार्ग दाखविणे . ४. मुलांना नैसर्गिक स्वातंत्र्य देणे . ५. मुलांची तणूशक्ती विकसित करणे . ६. संघर्षापासून दूर ठेवणे . ७. अयोग्य बाबींविषयी स्वतंत्ररीत्या एकाकात मार्गदर्शन करणे . ८. योग्य वेळी योग्य गोष्ट करावयास लावणे . ९. मुलांचे मन जाणून घेवून योग्य सल्ला देणे . १०. आदर्शाचा पाठपुरावा

करावयास लावणे . वरील दहा बाबींविषयीचे सखोल मार्गदर्शन करून त्यानुसार पालकांनी आपले वर्तन ठेवावे असे Brown यांनी या लेखामध्ये सांगितले आहे .

२ . ३ संबंधित संशोधनाचा आढावा

रेड्डी एन .वाय . (१९६६) .यांनी “कुमारवस्थेतील मुलांना कौटुंबिक पर्यावरणामध्ये समायोजन करतांना येणाऱ्या समस्यांचा अभ्यास” (Adolescent Adjustment in Relation to Home Environment) या विषयावरती पीएच .डी .साठी उस्मानिया विद्यापीठाला प्रस्तुत संशोधन सादर केले . या संशोधनाची उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे होती . १ .पालकांचा दृष्टीकोन आणि कुमारांचे कुटुंब, शाळा, समाज या पातळीवरील समायोजनाचा अभ्यास करणे . २ .कुमारांच्या समायोजनावर परिणाम करणाऱ्या भौतिक सामाजिक घटकांचा शोध घेणे . ३ .व्यक्तिगत पातळीवर कुमारांच्या समायोजनांचा अभ्यास करणे . प्रस्तुत संशोधनासाठी त्यांनी १२८० मुलांची निवड हैद्राबाद आणि सिकंदराबाद येथील शाळांमधून यादृच्छिक पद्धतीने केली . माहिती संकलनासाठी त्यांनी समायोजन शोधिका, प्रश्नावली आणि मुलाखत या तंत्रांचा अवलंब केला . त्यांच्या संशोधनाचे निष्कर्ष हे पुढीलप्रमाणे आले . १ .ज्या घरामध्ये पालक व पाल्यांचा संवाद मुक्तपणे चालतो त्या घरामधील कुमारांचे समायोजन चांगले आहे . २ .सतरा, अठरा आणि एकोणविस या वयोगटातील कुमारांची वैयक्तिक समायोजनक्षमता चांगली आहे . ३ .एकोणविस व वीस वर्ष वयोगटातील कुमार आपल्या समस्यांविषयी अधिक गंभीर असतात . ४ .पालकांचे शिक्षण आणि मुलांची समायोजनक्षमता यांच्यामध्ये धनसहसंबंध असल्याचे आढळून आले .

पारिख ज .क . (१९७०) . ‘असामान्य मुलांच्या कौटुंबिक वातावरणाचा अभ्यास व विशेष कार्य क्रमाचे विकसन करून या कार्यक्रमाची परिणाम कारकता तपासणे . विद्यापीठाला पीएच .डी .च्या पदवीसाठी प्रस्तुत शोध प्रबंध सादर केला . त्यांच्या पदवीसाठी प्रस्तुत शोध प्रबंध सादर केला . त्यांच्या संशोधनाची उद्दिष्टे ही पुढीलप्रमाणे होती . १ .असामान्य मुलांच्या शाळेत शिकविल्या जाणाऱ्या शारीरिक, सामाजिक, बौद्धिक, कौशल्यांच्या विकसनाच्या

शक्यतेचा अभ्यास करणे . २ .विषयाशी संबंधित कौटुंबिक वातावरणाचा अभ्यास करणे .
 ३ .असामान्य मुलांसाठी अभ्यासक्रमाचे विकसन करणे . ४ .प्रस्तुत संशोधनासाठी प्रायोगिक पद्धतीचा अवलंब करण्यात आला . नमुना म्हणून सुरवातीला ५०-५० विद्यार्थ्यांचे नियंत्रीत व प्रायोगिक गटामध्ये विभाजन करण्यात आले . सुरुवातीला या नमुन्यातील घटकांच्या कौटुंबिक वातावरणाचा अभ्यास करण्यात आला व त्यानुसार विशेष कार्यक्रमाची निर्मिती करण्यात आली . प्रायोगिक गटाला उपचाराची मात्रा देवून, मुलाखत व निरीक्षण या तंत्राद्वारे माहितीचे संकलन करण्यात आले . आठवड्यापर्यंत ह्या उपचाराच्या मात्रा देण्यात आल्या माहितीच्या विश्लेषणासाठी मध्यमान व प्रमाणविचलन या संख्याशास्त्रीय तंत्राचा वापर करण्यात आला . त्यांच्या संशोधनाचे निष्कर्ष पुढीलप्रमाणे आले . १ .शारीरिक विकासामुळे विद्यार्थ्यांच्या कौशल्यामध्ये ० .०१ या स्तरावर सार्थ फरक पडतो . २ .दिलेल्या उपचारामुळे असामान्य मुलांच्या भावना, वेतन वैशिष्ट्ये भावनांचे प्रकटीकरण स्व कार्य इत्यादीमध्ये सार्थ फरक दिसून आला . ३ .विद्यार्थ्यांची संप्रेषण क्षमता आणि कौशल्य संपादन यामध्ये सार्थ फरक दिसून आला . ४ .पालक आपल्या पाल्याच्या अक्षमतेविषयी परिचीत असून त्यांचा सहभाग उल्लेखनीय आहे .

पाठक पी .(१९७३) यांनी “प्राथमिक स्तरावरील इयत्ता पाचवी व सहावीच्या असामान्य मुलांच्या वर्तनसमस्यांचा अभ्यास” या विषयावरती पीएच .डी .साठी मुंबई विद्यापीठाला आपले संशोधन सादर केले . त्यांच्या संशोधनाची उद्दिष्टेही पुढीलप्रमाणे होती . १ .सामान्य शाळेमध्ये जाणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या विकासामध्ये येणाऱ्या समस्यांचा शोध घेणे . २ .सामान्य शाळेमध्ये जाणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या वर्तन समस्यांचा शोध घेणे . ३ .बालकांच्या वयाचा त्यांच्या वर्तनावरती होणाऱ्या परिणामांचा अभ्यास करणे . ४ .सामाजिक स्तरानुसार विद्यार्थ्यांच्या वर्तनामध्ये येणाऱ्या समस्यांचा अभ्यास करणे . प्रस्तुत संशोधनासाठी प्राथमिक शाळांमधून ४०० मुलांची व मुलींची निवड करण्यात आली . माहिती संकलनासाठी तीन प्रश्नावल्यांचा वापर करण्यात आला . पालक, विद्यार्थी व शिक्षक यांच्याकडून प्रश्नावल्या भरून घेण्यात आल्या . माहिती

विश्लेषणासाठी टक्केवारी, मध्यमान, प्रमाणविचलन आणि C. R. या संख्याशास्त्रीय तंत्राचा अवलंब करण्यात आला . त्यांच्या संशोधनाचे निष्कर्ष हे पुढीलप्रमाणे आले .

१ . पाचवी आणि सहावीच्या मुलांच्या वर्तनामध्ये अनेक वर्तन समस्या दिसून आल्या . २ . आठ आणि नऊ या मुलांच्या वर्तनामध्ये इतर मुलांच्या तुलनेत वर्तन समस्यांचे प्रमाण अधिक आढळून आले . ३ . ज्या वर्तनक्षेत्रामध्ये समस्यांचे प्रमाण जास्त दिसून येते . त्यांच्यामध्ये वयाचा कुठलाही फरक आढळून आला नाही . ४ . सामाजिक स्तरानुसार वर्तनसमस्यांमध्ये भिन्नता आढळून आली .

जोगवार व्ही . व्ही . (१९७६) . यांनी “कुमारावस्थेतील मुलांच्या स्व-संकल्पना विकसनावरती कौटुंबिक घटकांचा होणारा परिणाम अभ्यासणे .” (Development of self concept in Relation to some family factors at the adolescence) या विषयावरती पीएच . डी . साठी नागपूर विद्यापीठाला प्रस्तुत शोध प्रबंध सादर केला . त्यांच्या संशोधनाची उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे १ . कुमारावस्थेतील मुलांच्या वयानुरूप बदलणाऱ्या स्व-संकल्पनांचा शोध घेणे . स्व-संकल्पनेत होणाऱ्या बदलांचा कौटुंबिक घटकांशी असलेला संबंध जाणून घेणे . स्व-संकल्पनेतील बदल आणि लिंगभेद यांचा सहसंबंध जाणून घेणे . प्रस्तुत संशोधनासाठी नमुना म्हणून अमरावती शहरातील शाळांमधून नमुना ८८० मुली आणि मुलांची निवड करण्यात आली . प्रस्तुत संशोधनासाठी प्रायोगिक पद्धतीचा अवलंब करण्यात आला . त्यांच्या संशोधनाचे निष्कर्ष हे पुढीलप्रमाणे आले . १ . कुमारावस्थेतील मुलांच्या स्व-संकल्पनेचा विकास हा सुरवातीच्या काळामध्ये वेगाने होतो . तर कुमारावस्थेच्या शेवटच्या टप्प्यात त्याची गती मंद होते . २ . स्व-संकल्पनेचा विकास आणि लिंग यांचा कोणताही सहसंबंध नाही . ३ . कौटुंबिक घटकांचा कुमारावस्थेतील मुलांच्या स्व-संकल्पना विकसनावर परिणाम होतो . ४ . ज्या कुटुंबामध्ये मुलांना स्वातंत्र्य दिले जाते त्या कुटुंबातील मुलांच्या स्व-संकल्पना विकसनाचा वेग हा जास्त असतो .

मेंझल एल . (Menzel L. 1978), यांनी “पालक आणि कुमारावस्थेतील मुले यांच्या व्यक्तिगत संप्रेषणाचा कुमारांच्या समायोजनाशी असलेला संबंध अभ्यासणे” (Interpersonal

communication Between parent and Adolescents as Related to Adjustment in Adolescents) या विषयावरती पीएच.डी. साठी मुंबई विद्यापीठाला प्रस्तुत संशोधन सादर केले. त्यांच्या संशोधनाची उद्दिष्टे ही पुढीलप्रमाणे होती. १.लिंगभेदानुसार पालकांच्या कुमारावस्थेतील मुलांशी होणाऱ्या संप्रेषणाचा अभ्यास करणे. २.पालकांची संप्रेषणाची पातळी आणि कुमारावस्थेतील मुलांचे समायोजन यांचा अभ्यास करणे. ३.सामाजिक स्तरातील बदलानुसार कुमारावस्थेतील मुलांशी पालकांच्या होणाऱ्या संप्रेषणाचा अभ्यास करणे. ४.लिंगभेद आणि कुमारांची समायोजन क्षमता यांच्यामध्ये शून्य सहसंबंध आढळून आला. ५.सामाजिक स्तराची भिन्नता आणि पालकांचे कुमारांबरोबर संप्रेषण यांच्यामध्ये घन सहसंबंध आढळून आला.

पंत वाय.आर.(१९८४).यांनी “नेपाळमधील खेड्यातील सामूहिक, वैयक्तिक, सामाजिक घटकांचा शिक्षणामधील सहभाग-एक अभ्यास” या विषयावरती पीएच.डी. साठी प्रस्तुत संशोधन केले. त्यांच्या संशोधनाची उद्दिष्टे ही पुढीलप्रमाणे होती. १.समाजाचा औपचारिक कृतींमधील सहभाग तसेच स्थानिक शालेय कार्यक्रमांमधील सहभाग अभ्यासणे. २.खेड्यातील समाजाचा शाळेच्या जडणघडणीतील सहभाग अभ्यासणे. ३.शैक्षणिक कार्याने विविध प्रकारे लोकांद्वारे दिला जाणारा सहभाग अभ्यासणे. ४.लोकांचा प्रतिसाद आणि स्थानिक स्तरावरील शिक्षकांचा सहभाग अभ्यासणे. प्रस्तुत संशोधनासाठी नमूना म्हणून काठमांडू शहराजवळील १५ खेड्यातून ५०० व्यक्तींची यादृच्छिकपणे निवड करण्यात आली. माहिती संकलनासाठी प्रश्नावली व मुलाखत या तंत्राचा अवलंब करण्यात आला. त्यांच्या संशोधनाचे निष्कर्ष हे पुढीलप्रमाणे आले. १. गरीब व अशिक्षित लोकांचा शिक्षणामधील प्रतिसाद हा कमी आहे. २.गरीब मुलांना कामांमधून शाळेसाठी वेळ मिळत नाही. ३.जास्तीत जास्त स्थानिक स्तरावर असणाऱ्या लोकांचा सहभाग शैक्षणिक सुविधांमध्ये दिसतो. ४.स्थानिक स्तरावरील लोकांच्या निर्णय घेण्यात आणि शैक्षणिक सुविधांच्या उपयुक्ततेत कमी जास्त प्रमाणात सहभागाचे चित्र दिसते.

प्रेम लता (१९८४). यांनी “कुमारावस्थेतील मुलांच्या वैयक्तिक, व्यावसायिक आणि शैक्षणिक समस्याविषयी शिक्षक, पालक आणि समुपदेशकांच्या दृष्टीकोनाचा अभ्यास” या विषयावरती पीएच.डी. साठी पंजाब विद्यापीठाला प्रस्तुत संशोधन सादर केले. या संशोधनाची उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे होती.

१. कुमारांच्या विविध मानसशास्त्रीय समस्यांचा शोध घेणे. २. कुमारांच्या शारीरिक, भावनिक, वैयक्तिक व लैंगिक समस्यांचे वर्गीकरण करणे. ३. समुपदेशनाच्या कार्यक्रमाच्या परिणामकारकतेचा अभ्यास करणे. ४. कुमारांचे प्रश्न सोडविण्यासाठी शिफारशी करणे. प्रस्तुत संशोधनासाठी नमूना म्हणून फगवाटा येथून ९२४ विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात आली. माहिती संकलनासाठी पडताळासूचीचा वापर केला गेला. याचबरोबर मुलाखत प्रश्नावली या तंत्रांचा सुद्धा अवलंब करण्यात आला वरील उद्दिष्टांना अनुसरून खालील निष्कर्ष सांगितले आहेत.

१. कुमारावस्थेतील मुलांना अनेक प्रकारच्या समस्या आहेत. २. पालक मुलांच्या समस्या सोडविण्याकरीता विशेष प्रयत्न करीत नाहीत. ३. शिक्षकांना कुमारांच्या समस्या सोडविण्याचे प्रशिक्षण नाही. ४. पालक व कुमारांमध्ये परस्पर मतभेद निर्माण होतात.

सुन्हिमन एच.आर. (Sunhiman H.R.) (१९८५), ‘थायलंड येथील पालकांचा शालेय कार्यक्रमातील सहभागाबद्दलचा असणारा दृष्टीकोन अभ्यासणे’ (A study of parent attitude about school programme involvement in Tyiland) या विषयावरती पीएच.डी. साठी प्रस्तुत संशोधन केले. त्यांच्या संशोधनाची उद्दिष्टे ही पुढीलप्रमाणे होती.

१. माध्यमिक शाळेतील कार्यक्रमासंबंधी पालकांच्या दृष्टीकोनाचा अभ्यास करणे. २. शहरी व ग्रामीण भागातील पालकांच्या दृष्टीकोनाचा अभ्यास करणे. ३. पदवी शिक्षण घेतलेले पालक आणि कमी शिक्षण घेतलेले पालक यांच्या दृष्टीकोनातील फरकाचा अभ्यास करणे प्रस्तुत संशोधनासाठी इयत्ता ११ वीच्या ३०० विद्यार्थी व त्यांच्या पालकांची ग्रामीण व शहरी भागातून यादृच्छिकपणे निवड करण्यात आली. माहिती संकलनासाठी प्रश्नावली व मुलाखत या तंत्रांचा

वापर केला . माहिती विश्लेषणासाठी शेकडेवारी, टक्केवारी या संख्याशास्त्रीय तंत्राचा वापर करण्यात आला त्यांच्या संशोधनाचे निष्कर्ष हे पुढीलप्रमाणे आले . १ .लिंगभेदानुसार पालकांच्या दृष्टीकोनामध्ये विविधता दिसून आली . २ .उच्च शिक्षण घेतलेल्या पालकांचा शाळेतील कार्यक्रमाबद्दलचा दृष्टीकोन उपकारक आहे . ३ .शहरी भागातील पालकांचा दृष्टीकोन हा ग्रामीण भागातील पालकांच्या दृष्टीकोनाच्या तुलनेत अधिक चांगला आहे .

कांट रूही (Kant Ruhi, १९८९). यांनी “इयत्ता सहावीच्या मुलांवर निर्देशित समुपदेशनाचा अभ्यास सवयी आणि लिखानाच्या कौशल्यावर होणारा परिणाम अभ्यासणे, (The Effect of defective counseling on study habit and writing skills of VI standard student”) या विषयावरती पीएच .डी .पदवीसाठी संशोधन केले . त्यांच्या संशोधनाची उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे होती . १ .प्रत्यक्ष समुपदेशन करून अभ्यास सवयींवर होणारा परिणाम मोजणे . २ .प्रत्यक्ष समुपदेशन करून लिखानाच्या कौशल्यावर होणारा परिणाम अभ्यासणे . नमूना म्हणून वापरण्यात आली . रचलेली पद्धत अनुदेशन म्हणून वापरण्यात आली . मध्यमान प्रमाणविचलन व ‘टी’ परीक्षेचा वापर करण्यात आला . वरील उद्दिष्टांना अनुसरून त्यांनी खालील निष्कर्ष मांडले . १ .मुलांचे वर्तन बदलण्यासाठी समुपदेशनाचा चांगला उपयोग झाला . २ .प्राथमिक शाळेमध्ये समुपदेशन हे अधिक प्रभावी होते . कारण तेथील विद्यार्थी नवनवीन शिकण्यासाठी व करण्यासाठी उत्सुक असतात .

पंडित, एस . (१९९९). यांनी कुमारावस्थेतील मुले व पालक यांच्यामधील परस्पर संबंध कुमारांच्या शैक्षणिक संपादनावर होणारा परिणाम-एक अभ्यास’ (Study of Adolescent Parent Relationship and its Effect on the adolescent Academic achievement) या विषयावरती एम .फिल . साठी शिवाजी विद्यापीठाला प्रस्तुत संशोधन सादर केले . या संशोधनाची उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे होती . १ .पालकांच्या संबंधाचा कुमारांच्या संपादनावर होणारा परिणाम अभ्यासणे . २ .पिता पालकांच्या संबंधाचा कुमारांच्या संपादनावर होणारा परिणाम अभ्यासणे . ३ .पालकांच्या दुर्लक्षाचा कुमारांच्या संपादनावर होणारा परिणाम अभ्यासणे . प्रस्तुत संशोधनासाठी सर्वेक्षण पद्धतीचा अवलंब करण्यात आला . नमूना निवड कोल्हापूर शहरातील

२३ उच्च माध्यमिक शाळामधून ४७२ विद्यार्थ्यांची यादृच्छिकपणे निवड करण्यात आले. माहिती संकलन करण्यासाठी प्रश्नावली या तंत्राचा अवलंब करण्यात आला माहितीच्या विश्लेषणासाठी मध्यमान, प्रमाण करण्यात आला. माहितीच्या विश्लेषणासाठी मध्यमान, प्रमाण विचलन व Chi squar ही संख्याशास्त्रीय तंत्रे वापरण्यात आली त्यांच्या संशोधनाचे निष्कर्ष पुढीलप्रमाणे आले. १.आई अथवा वडिलांच्या सहभागाचा कोणताही परिणाम संपादनावर होत नाही. २.पालकांचे दुर्लक्ष व मुलांचे संपादन यांचा कोणताही सहसंबंध नाही.

देसाई अंजली (२००५) यांनी “पालक शिक्षक संघाच्या कार्याचा माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांवर होणारा परिणाम-एक अभ्यास” या विषयावरती एम.फिल.साठी शिवाजी विद्यापीठाला प्रस्तुत संशोधन सादर केले त्यांच्या संशोधनाची उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे होती.

१.माध्यमिक शाळांमधील पालक-शिक्षक संघाच्या सद्यस्थितीचा अभ्यास करणे. पालक-शिक्षक संघाच्या माध्यमातून माध्यमिक शाळातील शैक्षणिक, शारीरिक, मानसिक समस्याप्रधान मुलांचा शोध ३.पालक-शिक्षक संघामार्फत माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांना मिळणाऱ्या व्यवसाय मार्गदर्शनाचा अभ्यास करणे. प्रस्तुत संशोधनासाठी सर्वेक्षण पद्धतीचा अवलंब करण्यात आला. माहिती संकलनासाठी प्रश्नावली, मुलाखत या तंत्राचा अवलंब करण्यात आला नमूना म्हणून कराड शहरातील मराठी माध्यमाच्या शाळांमधील मुख्याध्यापक, ७ उपमुख्याध्यापक, ७ पर्यवेक्षक, ५७ पालक इयत्ता ९ वी १० वीत शिकणारे विद्यार्थी यांची सहेतूक पद्धतीने निवड करण्यात आली. त्यांच्या संशोधनाचे निष्कर्ष हे पुढीलप्रमाणे आले. १.पालक-शिक्षक संघाच्या बैठका सर्वच शाळांमध्ये घेतल्या जातात. २.पालक शिक्षक संघाच्या बैठकांची १००% माहिती पालक शिक्षक संघाच्या बैठकांची १००% माहिती पालक व शिक्षकांना आहे. ३.पालकांची उपस्थिती ८८% बैठकांना असते. ४. सामाजिकदृष्ट्या समस्याप्रधान मुलांचे प्रमाण ९.८२% आहे. ५.पालक-शिक्षक संघाच्या मार्फत ८९% शैक्षणिक समस्यांचे समाधान केले जाते.

विल्यम एच. (William H.), (२००४). यांनी “शिक्षणामधील पालकांचा सहभाग आणि विद्यार्थ्यांचे संपादन-एक अभ्यास (A study of parent Involvement and student Achivement) या विषयावरती पीएच.डी.साठी संशोधन केले. त्यांच्या संशोधनाची उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे होती. १.पालकांचा सहभाग असलेल्या व सहभाग नसलेल्या विद्यार्थ्यांच्या संपादनाची तुलना करणे. २.पालक सहभागामुळे परिणाम करणाऱ्या घटकांचा शोध घेणे. ३.अल्पसंख्यांक विद्यार्थ्यांच्या संपादनावर पालक सहभागाचा होणारा परिणाम अभ्यासणे. वरील उद्दिष्टांच्या तपासणीसाठी त्यांनी प्रायोगिक पद्धतीचा अवलंब केला नमूना म्हणून ग्रामीण व शहरी भागातील माध्यमिक शाळांमधील प्रत्येकी २०० विद्यार्थ्यांची निवड यादृच्छिक पद्धतीने केली. त्यांच्या संशोधनाचे निष्कर्ष हे पुढीलप्रमाणे आले. १.पालकांच्या सहभागामुळे विद्यार्थ्यांच्या संपादनात वाढ होते. २.परीक्षा व मूल्यमापन या घटकांमधील पालकांचा सहभाग विद्यार्थ्यांच्या संपादनावर अधिक परिणाम करतो. ३.पालकांचा सहभाग व विद्यार्थ्यांची उपस्थिती यांचा धन सहसंबंध आहे. ४.अल्पसंख्यांक विद्यार्थ्यांच्या संपादनावर पालक सहभागाचा अधिक परिणाम दिसून येतो.

पाठक एस.एस. (२००८). “माध्यमिक शाळेतील इयत्ता आठवीच्या विद्यार्थ्यांचे पालक व शिक्षक यांच्यात होणाऱ्या आंतरक्रियेचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक प्राविण्यावर होणारा परिणाम अभ्यासणे.” या विषयावरती पीएच.डी.साठी बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठाला प्रस्तुत संशोधन सादर केले. या संशोधनाची उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे होती. १.शिक्षक पालक यांच्या आंतरक्रियांचा विद्यार्थ्यांच्या प्राविण्यावर होणारा परिणाम अभ्यासणे. २.शिक्षक व पालक यांच्या आंतरक्रियेत येणाऱ्या अडचणींचा शोध घेणे. ३.शिक्षक व पालक यांच्या आंतरक्रियेतून विद्यार्थ्यांची गुणवत्ता कशी वाढविता येईल यावर उपाय सुचविणे. या संशोधनाशी त्यांनी सर्वेक्षण पद्धतीचा वापर केला. त्यांनी नमूना म्हणून भूम शहरातील इ. ८ वी च्या ६२ विद्यार्थ्यांची यादृच्छिकपणे निवड केली. त्यांच्या संशोधनाचे निष्कर्ष पुढीलप्रमाणे आले.

१. पालक व पाल्य यांच्यात सुसंवाद होतो. २. शिक्षकांनी भेटायला बोलावल्यावर जाणाऱ्या पालकांचे प्रमाण अल्प आहे. ३. शिक्षक पालक आंतरक्रियेचा प्रमुख विषय विद्यार्थ्यांची अभ्यासातील प्रगती असतो. ४. सतत लक्ष देणाऱ्या पालकांच्या पाल्यांची प्रगती चांगली आहे. ५. सतत पाल्यांकडे लक्ष देणाऱ्या पालकांचे प्रमाण १२% आहे. तर ६. ५६% पालकांमध्ये पालक-शिक्षक संपर्काच्या महत्त्वाबद्दल अज्ञान आहे.

हंग आणि ग्रेस (Hung & Grace, 2008), यांनी “अमेरिका व आफ्रिकेतील ग्रामीण भागातील मुलांच्या शिक्षणामध्ये कुटुंबाच्या सहभागाचा अभ्यास’ (A study of parental involvement in children education from rural American, African families) या विषयावरती पीएच.डी. पदवीसाठी आपला प्रबंध सादर केला. त्यांच्या संशोधनाची प्रमुख उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे होती.

१. कुटुंबाचा मुलांच्या शिक्षणातील सहभाग व त्याचा मुलांच्या संपादनावरती होणारा परिणाम अभ्यासणे. २. ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांच्या अध्ययनातील पालकांच्या सहभागाचा अभ्यास करणे. ३. पालकांचा शिक्षणामधील सहभाग वाढविण्यासाठी नविन तंत्रे शोधणे. या संशोधनासाठी त्यांनी सर्वेक्षण पद्धतीचा अवलंब केला. संशोधनासाठीच्या साधनांमध्ये प्रश्नावली व मुलाखत या दोन तंत्रांचा अवलंब करण्यात आला. त्यांनी नमूना म्हणून प्राथमिक स्तरावरील १५० विद्यार्थ्यांची व त्यांच्या पालकांची यादृच्छिकपणे निवड केली. माहिती विश्लेषणासाठी मध्यमान, प्रमाण विचलन आणि श्रेकडेवारीचा वापर आपल्या संशोधनामध्ये केला. वरील उद्दिष्टांना अनुसरून त्यांनी खालील निष्कर्ष मांडले.

१. ग्रामीण भागातील निरक्षर कुटुंबातील पालकांचा आपल्या पाल्यांच्या शिक्षणामध्ये असलेला सहभाग अल्प आहे. २. ज्या कुटुंबाचा शिक्षणामध्ये सहभाग आहे त्यांच्या पाल्यांची प्रगती उल्लेखनीय आहे. ३. केवळ २०% पालक हे शाळेतील पालक सभांना उपस्थित राहतात. ४. पालकांना शिक्षणामधील त्यांच्या सहभागाविषयी मार्गदर्शनाची गरज आहे.

२.४ संबंधित साहित्याच्या आढाव्यावरून संशोधनास मिळालेली दिशा

वरील आढाव्यावरून प्रस्तुत संशोधनाशी निगडित अशा पुढील बाबी संशोधकास आढळून आल्या .

१. पालक सहभागाच्या संदर्भात पुढील विषयांवर संशोधन झालेले आहे .
 - अ. कुमारावस्थेतील मुलांच्या वैयक्तिक, व्यावसायिक आणि शैक्षणिक समस्यांविषयी पालक आणि समुपदेशकांच्या दृष्टीकोणाचा अभ्यास .
 - ब. पालक शिक्षक संघाच्या कार्याचा माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांवर होणारा परिणाम .
 - क. कुमारावस्थेतील मुलांच्या स्व-संकल्पना विकसनावरती कौटुंबिक घटकांचा होणारा परिणाम .
 - ड. माध्यमिक शाळेतील इयत्ता आठवीच्या विद्यार्थ्यांचे पालक व शिक्षक यांच्यात होणाऱ्या आंतरक्रियांचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक प्राविण्यावर होणारा परिणाम .
 - इ. अमेरिकेतील ग्रामीण भागातील मुलांच्या शिक्षणामध्ये कुटुंबाच्या सहभागाचा अभ्यास .
 - फ. पालकांचा सहभाग आणि विद्यार्थ्यांचे संपादन .
२. संशोधनासाठी प्रामुख्याने वर्णनात्मक संशोधन पद्धतीचा व प्रायोगिक संशोधन पद्धतीचा वापर करण्यात आलेला आहे .
३. संशोधनाची माहिती गोळा करण्यासाठी पुढील साधनांचा वापर करण्यात आला आहे .
 १. प्रश्नावली २. मुलाखती ३. पडताळा सूची ४. स्व-संकल्पना शोधिका .
४. वरील संशोधनाचे काही प्रमुख निष्कर्ष पुढीलप्रमाणे आहेत .
 १. सतत लक्ष देणाऱ्या पालकांच्या पाल्यांची प्रगती चांगली आहे . २. शिक्षक पालक आंतरक्रियेचा प्रमुख विषय विद्यार्थ्यांची अभ्यासातील प्रगती असतो . ३. सतत पाल्याकडे लक्ष देणाऱ्या पालकांचे प्रमाण १२% आहे . ४. शिक्षकांनी भेटायला बोलावल्यावर जाणाऱ्या पालकांचे प्रमाण अल्प आहे . ५. ज्या घरामध्ये पालक व पाल्य यांचे संवाद मुक्तपणे चालतात त्या घरातील कुमारांचे समायोजन चांगले असते . ६. पालकांचे शिक्षण आणि मुलांची समायोजन क्षमता यामध्ये धन सहसंबंध आहे . ७. ज्या कुटुंबाचा शिक्षणामध्ये सहभाग आहे

त्यांच्या पाल्यांची प्रगती उल्लेखनीय आहे . ८ .पालकांना शिक्षणातील त्यांच्या सहभागाविषयी मार्गदर्शनाची गरज आहे . ९ .अल्पसंख्यांक विद्यार्थ्यांच्या संपादनावर पालकांच्या सहभागाचा अधिक परिणाम दिसून येतो . १० .परीक्षा मूल्यमापन या घटकामधील पालकांचा सहभाग विद्यार्थ्यांच्या संपादनावर अधिक परिणाम करतो .

संबंधित साहित्याचा आढावा घेतल्यानंतर एक गोष्ट स्पष्ट होते की अद्याप इयत्ता सहावीच्या विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणामधील पालकांचा सहभाग या विषयावरती संशोधन झालेले नाही . म्हणून सदरचे संशोधन नाविष्यपूर्ण आहे असे म्हणता येते .

संशोधन समस्येशी संबंधित साहित्याचा आढावा घेतल्यानंतर पुढील प्रकरणात संशोधनासाठी वापरलेली पद्धती, सामग्री गोळा करण्यासाठी वापरलेली साधने व नमुना निवड याबाबत स्पष्टीकरण केले आहे .